

İNGİLİS DİLİNDƏ OMONİMLƏRİN TƏSNİFATI

S.D. Qurbanova

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası
solmaz.gurbanova@sport.edu.az

Nəşr tarixi

Qəbul edilib: 11 yanvar 2021

Dərc olunub: 5 mart 2021

© 2021 ADBTİA Bütün hüquqlar qorunur

Annotasiya: Məqalədə bir çox məşhur dilçilər tərəfindən nəzərdən keçirilən ingilis dilinin omonimləri və onların təsnifatından bəhs edilir. Dilçilər ingilis dilinin omonimlərini müəyyənləşdirməyə və təsnif etməyə çalışmışlar. İngilis dilində omonimlər fərqli qrammatik formalara malik, eyni tələffüzdə və ya yazılışda ola bilər.

Açar sözlər: *omonimiya, omonimlər, tarixi məna, omonimlərin təsnifatı, terminologiya, ingilis dili, leksika.*

Giriş. Leksikologiyanın omonimləri tədqiq edən qoluna «Omonimiya» deyilir. «Omonimiya» müasir ingilis dilində geniş inkişaf etmiş bir fenomendir. Omonimiya – leksikologiyada yazılışı və ya tələffüzü, eyni zamanda, həm yazılışı, həm də tələffüzü eyni olan, lakin müxtəlif mənalar kəsb edən sözləri xarakterizə edən bir fenomendir. Yunan dilindən tərcümədə «eyniadlı» (*homos - eyni, onoma - ad*) deməkdir. Omonimiya bir dildə qeyri-müəyyənliyin bir nümunəsidir, yəni eyni formaların fərqli məna daşdığı forma və məna nisbətidir. Omonimlərin tədqiqi, sözün tarixi mənasını və dilin inkişaf prosesindəki dəyişikliklərini izləmək baxımından son dərəcə maraqlıdır.

Tədqiqat metodları. İngilis dilində omonimlərə çox tez-tez rast gəlmək olur və bir mövzu olaraq kifayət qədər maraqlıdır. Omonimiyanın öyrənilməsinə ehtiyac tətbiqi dilçiliyin ehtiyaclarından da qaynaqlanır. Omonimiya ünsiyyət prosesində müəyyən bir maneədir. Çox vaxt dinləyici çətinliklə qarşılaşır, mesajı düzgün başa düşmək üçün müəyyən bir dil forması ilə ifadə olunan müxtəlif mənalar hansının seçilməli olduğunu müəyyən

edə bilmir. Göründüyü kimi, omonimiyanın öyrənilməsi xarici dili anlamaq üçün xüsusilə vacibdir, çünki tərkibindəki müxtəlif qrammatik formalar eyni səsə və ya yazılışa malik ola bilər. Omonim bilikləri ingilis dilində sərbəst danışmağa, danışanın nitqini başa düşməyə, bu və ya digər sözün hansı mənada danışmaq kontekstinə uyğun olduğunu müəyyənləşdirməyə imkan verir [1, s. 12]. Omonimiya bir dil fenomeni olaraq bir əsrdən çox dilçilərin diqqətini cəlb etmişdir. Lakin omonimiyanın uzun müddət öyrənilməsinə baxmayaraq, hələ də bu sahədə ümumi qəbul edilmiş təsnifat, müəyyən edilmiş terminologiya mövcud deyil. Bu günə qədər omonimiya polisemiya, sinonimiya və antonimiya kimi əlaqəli fenomenlərdən daha az öyrənilmişdir.

Omonimiyanın mütləq linqvistik bir universal olduğunu başa düşmək üçün bu fenomeni bütün məlum dillərdə nəzərdən keçirməyə ehtiyac yoxdur. Bir dildə omonimlərin mövcudluğunun dilin təbiəti ilə əlaqəli olduğunu və ünsiyyət vasitəsi kimi işləmə şərtləri ilə müəyyənləşdirildiyini görmək kifayətdir.

Bütün dillər üçün xarakterik olan omonimiya fenomeni ingilis dilində daha geniş yayılmışdır. İngilis dilində inkişaf tarixi boyunca, omonimiya fenomeni ilə əlaqəli dil dəyişiklikləri olmuş və mövcud olmaqdadır. Dilçilər tərəfindən aparılan hesablamalara görə, ingilis dilində mövcud olan omonimlərin sayı bir çox dillərdə olduğundan daha çoxdur və bu günə ingilis dilində mövcud olan omonimlərin sayı bütün ingilis dilinin lüğət fondunun 16-18%-ini təşkil edir. İngilis dilində omonim sözlərin intensiv artmasının səbəbi bir çox faktorlarla bağlıdır. Sözlərin etimologiyasının öyrənilməsi ilə məşğul olan alimlər tərəfindən müəyyən edilmişdir ki, əsas səbəb ingilis dilində alınma sözlərin çox olmasıdır. İngilis dilinin leksikasında ən çox yer almış fransız və latın mənşəli sözlərin fonetik quruluşu zamanla ümumiyyətlə həmin dilin tələffüz normalarına və bu dildə

mövcud olan səslərin birləşməsi qaydalarına uyğun olaraq dəyişikliklərə məruz qalmışdır. Alınma sözlərin nəticəsində ingilis dilində 30,7 % omonim meydana çıxmışdır. Omonimlərin yaranmasına, məsələn, tarixi inkişaf zamanı sözlərdə baş verən fonetik dəyişikliklər də səbəb olmuşdur. Bu cür dəyişikliklər nəticəsində əvvəllər fərqli tələffüz edilən sözlər eyni tələffüz formasını alaraq omonim sözlər olmuşdur. Məsələn, “cəngavər” mənasını daşıyan “knight” və “gecə” mənasını daşıyan “night” sözləri qədim ingilis dilində omonim sözlər olmayıb, çünki “knight” sözündə “k” hərfi tələffüz olunurdu. İngilis dilində sözləri qısaltmaq meyl də var ki, bu da, omonimlərin yaranmasının başqa bir mənbəyi hesab oluna bilər. Məsələn, “fan” (fanat) və “fan” (fan); “rep” (nümayəndələr) və “rep” (nüfuz). İngilis dilindəki omonimlərin demək olar ki, 7% -i sözlərin qısaldılması nəticəsində yaranmışdır. İngilis dilinin inkişaf tarixi göstərir ki, bu dil xüsusilə güclü fonetik dəyişikliklərə məruz qalmışdır. Bir çox vurğusuz hecaların tədricən azalması sayəsində, orada çox sayda tək hecalı sözlər əmələ gəldi. Linqvistik tədqiqatlar nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, dildə qısa sözlər nə qədər çox olsa, omonimiya halları da bir o qədər çox olur. Müxtəlif dillərdəki omonimlərin sayı sözün uzunluğu ilə mütənasibdir. Müəyyən bir dildə orta söz uzunluğu omonimlərin sayı ilə tərs mütənasibdir. İngilis dilində omonimlərin sayının çoxluğu qısa söz formalarının üstünlüyü ilə xarakterizə olunur. Bütün dillərdə olduğu kimi, ingilis dilində də omonimlərin öyrənilməsi üçün onların təsnifatını bilmək lazımdır. A.İ.Smirnitski, İ.V.Arnold, U.Skeat və bu kimi bir çox məşhur dilçilər, ingilis dilində omonimləri müəyyənləşdirməyə və təsnif etməyə çalışmışlar. Onların hər birinin öz fərdi baxışları olmuşdur. Omonimlərin təsnifatı barədə söylənən fikirlər praktik olaraq alimlər arasında mübahisələrə səbəb olmamış, lakin buna baxmayaraq müxtəlif növ omonimlərin müəyyənləşdirilməsində fərqli yanaşmalar mövcud olmuşdur. Həm yerli, həm də xarici dilçilərin çoxu öz təsnifatlarını inkişaf etdirərək, müxtəlif meyarlara əsaslanaraq klassik təsnifatı genişləndirmişlər. Omonimlərin ən tam təsnifatı A.Smirnitski tərəfindən təklif

edilmişdir. A.İ.Smirnitski omonimləri iki böyük sinfə ayırırdı:

- 1) tam omonimlər;
- 2) qismən omonimlər. Eyni nitq hissələrinə aid olan omonimlər tam omonimlər, qismən omonimlər isə, bir qayda olaraq, fərqli nitq hissələrinə aid olan omonimlər hesab olunurdu. Lakin tam omonimlər müxtəlif nitq hissələrinə, qismən omonimlər isə bəzən eyni nitq hissələrinə də aid ola bilər [2, s. 55].

İ.V. Arnold yalnız perfect omonimlərin təsnifatını nəzərdən keçirmiş və onların dörd meyarını təklif etmişdir:

- 1). leksik məna;
- 2) qrammatik məna;
- 3) əsas forma;
- 4) paradiqmalar.

Bu meyarlara görə Arnold omonimləri aşağıdakı qruplara böldü: - qrammatik mənalı, əsas formaları və paradiqmaları ilə eyni, leksik mənalı fərqli olan omonimlər, məsələn, "board" - "taxta parçası" və "şura" mənalı; - qrammatik mənalı və əsas formaları ilə eyni, leksik mənalı və paradiqmaları ilə fərqlənən omonimlər, məsələn, "to lie - lied - lied", and "to lie - lay - lain"; - leksik mənalı, qrammatik mənalı, paradiqmaları fərqli, lakin əsas formaları üst-üstə düşən omonimlər, məsələn, "light", "lights", "light", "lighter", "lightest"; - leksik mənalı, qrammatik mənalı, əsas formaları və paradiqmaları fərqli, lakin paradiqma formalarından birinə uyğun gələn omonimlər, məsələn, "a bit" və "bit" ("to bite" sözündən).

İngilis dilinin tədqiqatçıları omonimləri tələffüzdə mövcud olan omonimlərə (homofonlar: write [rait] - yazmaq, right [rait] - sağ), yalnız yazıda mövcud olan omonimlərə (homograflar: lead [led] - qurğuşun, lead [li: d] - aparmaq, yol göstərmək) və eyni zamanda həm tələffüz və həm də yazıda mövcud olan (xüsusi mənalı omonimlər) omonimlərə böldülər.

İngilis dilinin orfoqrafiyası yazıda müxtəlif yazılışlı omonimləri ayırd etməyə imkan verir: "discreet" - "ehtiyatlı" və "discrete" "ay-

rı, ayrı"; flower – çiçək və flour - un; story – hekayə və storey - mərtəbə və s. [3, s. 24].

Uolter Skeat omonimləri tələffüz, yazılış və səs formasından asılı olaraq, üç qrupa bölmüşdür: perfect (yazılışı və tələffüzü eyni olan sözlər); omoqraflar (yazılışı eyni, lakin tələffüzü fərqli olan sözlər); omofonlar (tələffüzü eyni, lakin yazılışı fərqli olan sözlər). Başqa təsnifatlardan birinə görə, omonimlər homofonlar (fonetik omonimlər), homoqraflar (qrafik omonimlər), paronimlər və mütləq omonimlərə ayırd edilirlər. Omofonlar (yunan sözləri: homos – same və phono – sound), eyni tələffüzü, lakin müxtəlif yazılışı olan sözlərdir. Omofonlar, başqa sözlə fonetik omonimlər də adlanır. Məsələn, meat [mi:t] və meet [mi:t]; peace [pi:s] – sülh və piece [pi:s] – hissə.

Omoqraflar (yunan sözləri: homos – same, grapho – yazmaq) yazılışı eyni, lakin tələffüzü müxtəlif olan sözlərdir, başqa sözlə qrafik omonimlər adlandırılır. Məsələn, bow [bau] – səcdə, bow [bəu] – kaman; tear [tiə] – göz yaşı və tear [teə] – cırmaq, parçalamaq. Paronimlər – oxşar tələffüzə malik, lakin yazılış baxımından tam olaraq oxşar olmayan sözlərə deyilir. Məsələn, desert [dezət] və desert [di'zət]; soul [soul] – qəlb və sole [soul] – yalnız. Mütləq omonimlər həm tələffüzü, həm də yazılışı eyni olan sözlərdir. Məsələn, arm [a:m] – qol və arm [a:m] – silah; sound [saund] - səs və sound [saund] – sağlam deməkdir [4, s. 30]. Omonimlər həm eyni nitq hissələrindən, həm də müxtəlif nitq hissələrindən ibarət ola bilər. Omonimlər hansı nitq hissəsinə mənsubiyyətindən asılı olaraq, leksik, qrammatik və leksik-qrammatik omonimlərə ayırd edilirlər.

Leksik omonimlər – oxşar qrammatik xarakterli, lakin müxtəlif leksik mənalı olurlar, yəni eyni nitq hissəsi olub, mənalı müxtəlif ola bilər. Məsələn, "mate" - mat (şahmatda) – isim; "mate" – dost, yoldaş – isim. Qrammatik omonimlər – məna etibarı ilə eyni olub, müxtəlif nitq hissələrinə aid ola bilərlər. Məsələn, "hope" – ümid – isim; (to) "hope" – ümid etmək – fel. Leksik-qrammatik omonimlər isə – müxtəlif qrammatik və leksik xarakterli olub, lakin formal olaraq ümumi xüsusiyyətlərə ma-

likdirlər. Məsələn, "sea" – dəniz – isim; (to) "see" – görmək – fel.

Omonimlər tam və qismən omonimlərə də ayırd edilir. Tam omonimlər eyni nitq hissələrinə aid olur. Məsələn, "rent" – kirayə və "rent" – deşik. Qismən omonimlər, bir qayda olaraq, fərqli nitq hissələrində və söz formalarında müşahidə olunur. Lakin tam omonimlər müxtəlif nitq hissələrinə, qismən omonimlər isə bəzən eyni nitq hissələrinə də aid ola bilər. Məsələn, "rose" – qızılgül və "rose" – Past form of "rise" - qalxmaq [5, s. 34].

Nəticələrin təhlili. Bütün yuxarıda qeyd edilənlərə yekun vuraraq bildirmək olar ki, ingilis dilində bütün dillər üçün xarakterik olan omonimiya fenomeninin təsnifatına dair illərdən bəri müxtəlif təkliflər irəli sürülmüş, lakin bu günə qədər omonimiya fenomeninin elmi ədəbiyyatda hələ tam və birmənalı tərfi qəbul edilməmişdir. Müasir ingilis dili yüksək dərəcədə bir omonimiya ilə xarakterizə olunur.

Yekun nəticələr. Beləliklə, müasir ingilis dili yüksək dərəcədə omonimiya ilə xarakterizə olunur. İngilis dilində, inkişaf tarixi boyu, omonimiya fenomeni ilə əlaqədar dil dəyişiklikləri olmuş və olmaqda davam etməkdədir.

ƏDƏBİYYAT

1. **Светлова О.М.** *Грамматическая омонимия в современном английском языке, необходимость изучения данного явления.* Пенза 2000, 32 с.
2. **Смирницкий А.И.** *Лексикология английского языка.* М.: 2003, 3 с. 55.
3. **Зализняк А.А.** *Феномен многозначности и способы его описания.* Вопросы языкознания. 2004, №2 с. 20-45.
4. **Верхотурова Т.Л.** *Многозначность, прототип, познание.* Лингвистическая реальность и межкультурная коммуникация. – 2000, № 5 с.29-31.
5. **Рогозина Р.И.** *Лексикология современного английского языка.* М.: ИНФРА-М, 2003. 319 с.

КЛАССИФИКАЦИЯ ОМОНИМОВ НА АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

С.Д. Гурбанова

Азербайджанская Государственная Академия Физической Культуры и Спорта
Кафедра Социальных наук
solmaz.gurbanova@sport.edu.az

Аннотация: В статье рассматриваются омонимы английского языка и их классификация. Многие известные лингвисты пытались дать определение омонимии и классифицировать омонимы в английском языке. Явление омонимии, характерное для всех языков, в английском языке имеет широкую распространенность в связи с множеством заимствований. В английском языке

на протяжении всей истории его развития происходили и продолжают происходить языковые изменения, связанные с явлением омонимии.

Ключевые слова: омонимия, омонимы, историческое значение, классификация омонимов, терминология, английский язык, лексика

CLASSIFICATION OF HOMONYMS IN THE ENGLISH LANGUAGE

S.D. Gurbanova

Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport
Department of Social sciences
solmaz.gurbanova@sport.edu.az

Annotation: The article discusses the homonyms of the English language and their classification. Many famous linguists have tried to define and classify homonyms in English. The phenomenon of homonymy, which is characteristic of all languages, is widespread in English due to the many borrowings. Throughout the history of its development, the

English language has undergone and continue to undergo linguistic changes associated with the phenomenon of homonymy.

Keywords: *homonymy, homonyms, historical meaning, classification of homonyms, terminology, English language, vocabulary.*